

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ TEKSTİL TASARIMINDA VAZGEÇİLMEZ BİR DESEN: EKOSE AN INDISPENSABLE PATTERN IN TRADITIONAL AND CONTEMPORARY TEXTILE DESIGN: PLAID (CHECK AND TARTAN)

Naile Rengin OYMAN*

Öz

İnsanlar ilk çağlardan beri, en temel ihtiyacı olan giyim-kuşam ihtiyacını karşılayabilmek için, dokumacılıkla uğraşmışlardır. Binlerce yıldır, toplumun hemen her kesiminde dokuma yapıldığı kazılar sonucu ele geçen arkeolojik buluntulardan ve yazılı kaynaklardan saptanmıştır.

En az iki farklı renkle yatay ve dikey banlar şeklinde dokunarak oluşan Ekose deseni, tüm dünyada bilinen ve uygulanan bir tekstil desendir. Ekose desen ilk olarak dokuma desenlerinde ortaya çıkmıştır, zamanla tüm tekstil tasarımı teknik ve yöntemlerinde kullanılmıştır. Sadece moda ve tekstil sektöründe değil, dekoratif ürünlerden, kırtasiyeye kadar birçok farklı endüstriyel üründe karşımıza çıkan ekose desenler, yatay ve dikey çizgilerin birleşiminden oluşan bir desen biçimidir. Farklı renkte ve genişlikte, dar-geniş gibi bileşenler ile oynama olanağı mevcuttur. Vivienne Westwood, Alexander McQueen, Burberry gibi modacıların adeta simgesi durumundadır.

Bugün ekose desenler incelendiğinde karşımıza İngilizce olarak "Tartan", "Plaid" ve "Check" terimleri çıkmaktadır ve genellikle bu terimler birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Ancak bu ikonik modellerin her biri aslında birbirinden farklıdır. Bu klasik desenler, dünyada en çok tanınan ve çok yönlü tekstil tasarım desenlerinden bazılarıdır. Tarih boyunca, kültürler arasında popüler olmuşlar ve hem moda hem de iç mekân tasarımında ikon olmaya devam etmektedirler.

Çalışmada, dünyanın hemen her bölgesinde kullanılmış ve kullanılmakta olan ekose deseninin kökeni, tarihi, ekose deseninin 3 tipi, check, tartan, plaid desenlerinin tanımları ve özellikleri, bu desenlerin aralarındaki fark ve benzerlikler, ekosenin geleneksel ve çağdaş tekstil sanatı içindeki yeri örneklerle açıklanacaktır.

Anahtar kelimeler: Ekose, Tartan, Kareli Desen, Ekose Desen.

Abstract

People have been engaged in weaving since the early ages in order to meet the basic need for clothing. It has been determined from archaeological finds and written sources that have been unearthed as a result of excavations in almost every part of the society for thousands of years.

Plaid pattern, formed by touching horizontal and vertical bands with at least two different colors, is a textile pattern known and applied all over the world. Plaid pattern first appeared in woven patterns, over time it was used in all textile design techniques and methods. Plaid patterns, not only in the fashion and textile industry, but also in many different industrial products ranging from decorative products to stationery, are a pattern form consisting of a combination of horizontal and vertical lines. It is possible to play with components such as narrow-wide in different colors and widths. Vivienne Westwood is almost a symbol of fashionistas like Alexander McQueen and Burberry.

When the plaid patterns are examined today, we see the terms "Tartan", "Plaid" and "Check" in English, and these terms are used interchangeably. However, each of these iconic models is actually different. These classic patterns are some of the most recognizable and versatile textile design patterns in the world. Throughout history, they have been popular among cultures and continue to be icons in both fashion and interior design.

In the study, the origin of the plaid pattern used and used in almost every part of the world, its history, the 3 types of plaid pattern, the definitions and properties of check, tartan, plaid patterns, the differences and similarities between these patterns, the place of plaid in traditional and contemporary textile art will be explained with examples.

Keywords: Plaid, Tartan, Checkered Pattern, Plaid Pattern.

* Doçent, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, ORCID: 0002-6379-4755, renginoyman35@gmail.com

1. GİRİŞ

Okullar, üniversiteler, müzeler ve sanat galerilerinde, çizim ve resim çoğu zaman dokuma ve lif sanatlarından daha önemli sanat formları olarak kabul görmektedir. Güzel ve uygulamalı sanatlar arasındaki ayrım, Sanayi Devrimi ve sanat ve yaşam birliğini bölen mekanizasyonun etkileriyle daha da keskinleşmiştir. Günümüzde dokuma hem teoride hem de pratikte ihmal edilmiş bir sanat formu olmaya devam etmektedir.

Rudolf Arnheim'a göre insan yapımı şeyler genellikle bize görsel düzen sağlayan yatay ve dikey ızgaralarda düzenlenir. E.K. Gombrich, *The Sense of Order (Düzen Anlayışı)* isimli kitabında, "Basit konfigürasyonlar, düz çizgiler, daireler ve diğer basit düzenler için algımızda gözle görülür bir önyargı vardır ve kaotik dünya dışında bununla karşılaştığımızda rastgele şekiller yerine bu tür düzenleri görme eğiliminde oluruz" demiştir (Gombrich; 1984, 4). Gombrich ayrıca sanatın düzen, uyum ve orantı kurmakla ilgilendiğini ve "insanın düzene ve en basit yapının durumuna" çabaladığını ifade eder. Arnheim, birçok yazısında, insanın düzen için çaba gösterme gereğini doğrular ve yaratıcı düzende düzenliliğin önemini belirtir. *The Power of the Center (Merkezin gücü)* isimli kitabında, Arnheim, insanın dünyasını, kozmik ve dünyevi düzenleyen iki mekânsal sistemi anlatmaktadır. İnsanın yarattığı dünyevi sistemde, dik açılı ilişkilerdeki paralellikler, yatay ve dikey bir ızgara oluşturur. Ayrıca, ızgara desenini kozmik düzenin göze çarpan özelliği olan merkezsellik ile birleştiren kareyi tartışır. Kare özellikle güçlü bir motif olarak görülür. Arnheim'a göre, "Kare, her iki yönün baskınlığını hariç tutarak dünyasal sahneyi bloke eder ve zamansızlık içinde yaşatır. Bu nedenle, istikrarlı bir dünya sunmayı amaçlayan sanatçılara uygun bir formattır" (Arnheim, 1982, 114).

Roland Barthes gibi birçok bilim insanı, tekstil ve giyimi sahip olduğumuz bir dili sunan işaretler sistemi, dünyadaki sözsüz iletişim olarak tanımlar. Barthes'in önerdiği işaret sistemi, keskin işaretlere ve içinde bulunan görsel işaretin uygun çağrışımlarına bağlıdır. Barthes'in önerdiği böyle bir işaret sisteminin etkinliği, keskin işaret ve tekstilde bulunan görsel işaretin uygun çağrışımlarına bağlıdır. Yani, anlamını bilmemiz veya en azından üzerinde anlaşmamız gerekir. Belirsiz anlamları olan dil Babil kulesi haline gelirse, açık anlamı olmayan tekstiller, Barthes için sadece ifade ve dürüstlikle konuşan nesnelere değil, sadece kekeme olabilir.

İskoç dağlık alanlarında Tartan denilen ekoselerin eski bir siyasi önemi vardır. Bugün bile klan tartanlarının giyilmesi çoğu zaman politik bir eylemdir. Aynı zamanda son derece bilgilendiricidir: her klanın kendine özgü bir deseni vardır.

Tekstiller, kelimelere çevrilecek basit bir dil değildir; ince, sürekli değişen görsel görüntü, karmaşıklıklarıyla prizmatik, anlamları her zaman zor ve çok önemlidir.

Ekose örgünün düzenliliği ve merkezliliği, sanat formlarında ve yaşamlarımızda düzen arayışı ile ilgilidir. Kare, ızgarayı merkezsellikle birleştirerek doğal olarak kararlı, düzenli ve tatmin edici bir forma dönüştürür.

1.1. Kareli Desenlerde Tartan, Plaid ve Check (Çek) Terimleri

Günümüzde ekose desen, birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de İskoçya ile bağdaştırılır. Hatta ülkemizde, bu desene çoğunlukla, İskoç deseni (İskoç ekosesi) denmesi sıkça rastlanan bir durumdur (Çelikyay, 2016, 5).

Bugün ekose desenler incelendiğinde karşımıza İngilizce olarak "Tartan", "Plaid" ve "Check" terimleri çıkmaktadır ve genellikle bu terimler birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Ancak bu ikonik modellerin her biri aslında birbirinden farklıdır. Bu klasik desenler, dünyada en çok tanınan ve çok yönlü tekstil tasarım desenlerinden bazılarıdır. Tarih boyunca, kültürler arasında popüler olmuşlar ve hem moda hem de iç mekân tasarımında ikon olmaya devam etmektedirler.

Bu üç tekstil desen tasarımı arasında bazı ortak noktalar vardır. Tartan, ekose ve check yatay ve dikey şeritlerden oluşur. Iızgara benzeri desenler oluşturularak birbirleriyle 90 derecelik açılarla kesişirler.

TARTAN

Tartan, kuşkusuz İskoçya ve İskoç Mirasının en önemli sembollerinden biri haline gelmiştir ve İskoç Ulusal kimliğini muhtemelen son yüzyıllarda daha çok temsil eden bir sembol yoktur.

Tartan, genellikle yönlü, farklı renklerde bantlara sahip ve genişliği değişebilen dokuma bir malzemedir. Renklerin düzenlenmesi, çözgü ve atkıda, yani uzunluk ve genişlikte benzerdir ve

dokunduğunda, birbiriyle kesişen çizgilerle kesişen birkaç kare görünümündedir; buna "karo-sett" denir. Renkleri, yoğunluğu, bant sayısını değiştirerek fark yaratılır. Tartan modellerine "karo" denir; yerleşim tam desen ve bir tartan uzunluğu, desen tekrarlanarak veya tekrar tekrar karolayarak yapılır (<https://www.scotshistoryonline.co.uk/tartan-history.html>, erişim tarihi: 28.07.2020).

Tartan, çoklu renkli çapraz çizgili yatay ve dikey bantlardan oluşan bir modeldir. Dikey olarak yerleşmiş şeritlerin deseni yatay eksenle tamamen kopyalanır. Farklı renklerin çakıştığı yerde yeni renkler oluşturulur. Gelenek ve nostalji duygularını uyandıran klasik bir örüntüdür. Aslında, bilinen en eski ekose kumaş 3000 yıl öncesine dayanmaktadır.

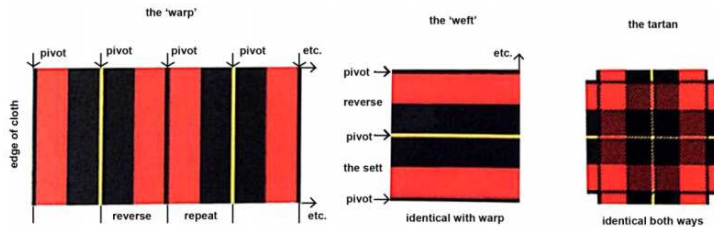
Tartan Kralı Meacham Wood, House Beautiful ile röportajında, "Tüm tartanlar ekosedir, ancak tüm ekoseler tartan değildir" demiştir.

Tartan, tekrarlanan desen blokları veya kareler oluşturmak için çözgü ve atkı şeritlerinin düzenli iç içe geçmesine dayanan geleneksel bir sanat formudur. İskoç dağlık bölgelerinde yaşayan klanlar veya geniş aileler ile ilişkilendirilen tartan, geleneksel bir yerleşim veya renk tekrarları düzeninde dengeli bir örgü olan bir kumaştır, düz örgü veya dimi yapıda ve eşit sayıda çözgü ipliği ile oluşturulmuştur. Böylece, tartan, kare desen bloklarının tekrarına dayanan doğal olarak düzenli, dengeli bir örgüdür. Çözgü ve atkı iplikleri dikey ve yatay bir ızgarada birbiriyle ilişkilidir. İpliklerin yerleşimi veya sırası aslında belirli bir iplik sayısından çok bir oran veya orantıdır, böylece tartan, çözgü ve atkı ipliklerinin sayısını orantılı olarak artırarak veya azaltarak daha büyük veya daha küçük dokunabilir (Grossman ve Boykin, 1988,15).

Bir tartanın ekose yerleşimi (veya basitçe yerleşimi), planlanan renk sırasını ve birim uzunluk (inç veya santimetre) başına çözgü ipliği ve atkı ipliği sayısını verir. Tam yerleşim, sağdan sola okunan, eksen (pivot) etrafında döndürülen ve soldan sağa tekrarlanan renk dizisidir (Urquhart, 2000, 14). Eksen noktası böylece bir yansıma simetrisi noktası olarak hareket eder (Şekil 2). Asimetrik yerleşimlerin ise "asıl eksenleri yoktur. Desen kumaşın genişliği boyunca sağdan sola tekrarlanır" (Urquhart, 2000, 14). Bununla birlikte, bantların yerleşimi büyük çoğunluğu simetriktir ve bunlar kumaş boyunca (yatay olarak, sağdan sola veya soldan sağa) ve kumaşın uzunluğuna (dikey olarak, yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarıya) bakıldığında büyük ölçüde aynı görünür), dimi çizgilerinin yönü, yatay veya dikey olarak görüntülenmelerine bağlı olarak farklı olacaktır, ancak çoğu durumda bu yalnızca yirmi santimetreden daha kısa bir mesafede ve bazı durumlarda sadece dokuma yapının büyütülmesi ile daha yakın bir aralıkta algılanabilir (Wang and Hann, 2015, 923).

Şekil 1: Siyah Saat Tartan B6378 Yeşilbaş, Stewart Kraliyet Tartan B5012 Ekose, Klasik Tartan B5028 Chianti (<https://www.greenhousefabrics.com/https%3A//www.greenhousefabrics.com/blog/tartan-vs-plaid-vs-check>, 30.06.2020)

Şekil 2: Eksen (pivot) noktalarını gösteren İskoç tartan yapısı örneği (Shin, 2011, 128), (Wang and Hann, 2015, 923).

PLAID (Ekose)

Geleneksel olarak Plaid, soğuk ve sert kışlardan korumak için İskoçlar tarafından giyilen belirli bir giysi tipine denir. Plaid kelimesi, battaniye anlamına gelen Galce Plaide kelimesinden türetilmiştir. "Kuşaklı

ekose" veya "büyük etek" olarak da bilinen bu büyük boy yünlü giysi, bel çevresinde giyilir ve daha sonra sol omuz örtülürdü. Kumaşta dokunan desen, Tartan'dır. İskoç klanlarının her biri, Black Watch veya Royal Stewart gibi kendi tartan türlerine sahipti. Çoğu zaman, aynı klanın biri avcılık diğeri de elbise için olmak üzere iki farklı tartan türü vardır.

Bugün, Plaid terimi geleneksel tartan tasarımlarından esinlenen kalıpları ifade eder ve tartan terimi artık bir tür ekose anlamına gelir. "Plaid", desenler otantik tartanlardan esinlenen kumaşları yeniden yaratan İngiliz ve Amerikalı tekstil üreticileri arasında popüler hale geldiğinde "tartan" ın yerini almıştır. Kareli, iki veya daha fazla renkte çapraz yatay ve dikey bantlardan oluşur. Geleneksel tartanlar ve diğer ekose türleri arasındaki ana fark, desenin tekrarıyla ilgilidir. Kareli olarak, dikey şeridin modelinin bir tartan modeli gibi yatay şeridin modeliyle eşleşmesi gerekmez. Plaidler (Ekoseler) birçok bant genişliğine, tekrara ve/veya renk varyasyonuna sahiptir.

Şekil 3: Glen Plaid veya Galler Prensi Plaid B4923 Grafite, Plaid Dokuma B2100 Pompeii, Plaid Dokuma B1994 Kalay rengi plaid dokuma (<https://www.greenhousefabrics.com/https%3A//www.greenhousefabrics.com/blog/tartan-vs-plaid-vs-check>, 30.06.2020)

CHECK (Çek)

Check desenleri plaid desenlerinden daha basittir. Her zaman olmamakla birlikte, genellikle iki alternatif renkten oluşur. Damalı (Check) desenler, eşit boyutta kareler oluşturan çapraz yatay ve dikey çizgilerden oluşur ve simetriklerdir. Her çizgi eşit aralıklarla ve genişliklerde aynı çizgi ile kesişir. Pötikareli, Buffalo ve Windowpane gibi birçok farklı Check deseni vardır (<https://www.greenhousefabrics.com/https%3A//www.greenhousefabrics.com/blog/tartan-vs-plaid-vs-check>, 30.06.2020). Dokuma Check kumaş basit bir ızgaraya dayanır, biri doksan derecede üst üste bindirilmiş iki paralel iplik grubundan oluşur. Bu paralel iplikler bitmiş kompozisyonda görsel olarak görünür kalır.

Check dokumalar, "dengeli" veya "dengesiz" olarak sınıflandırılır. Dengeli checkler, hem atkı hem de çözümlü yönlerinde aynı sırayla ve yoğunlukta eşit sayıda tip ve renkte ipliğe sahipken, "dengesiz" checkler bu özelliklere sahip değildir. Genellikle checkler, hem atkı hem de çözümlü yönlerinde eşit aralıklı numaralar, iplik türleri ve renkleri ile "dengeli" olarak kabul edilir. Tartanlar en iyi bilinen check dokuma çeşitleridir (Wang and Hann, 2015, 922).

Şekil 4: Mavi ve beyaz şemsiye Check deseni A9736 mavi kuş, kırmızı ve beyaz Buffalo Check deseni A8588 istakoz, pencere camı Check deseni A9748 Deniz rengi <https://www.greenhousefabrics.com/https%3A//www.greenhousefabrics.com/blog/tartan-vs-plaid-vs-check>, 30.06.2020)

İskoç Klan gruplarının göstergesi olan kareler [ekoseler] İngilizlerin tekstil desen konularının en dikkat çekici desteği olarak görülür ki, bunun Fransa'dan başladığı söylenir. Bununla birlikte Spitalfields'ın ipekli endüstrisi ürünleriyle ün yapmıştır ve 19. yüzyılda pamuklu endüstrisinin gelişmesi ile ince çizgili Lancashire poplinleri bütün dünyada tanınmıştır (Sezgin ve Meydan, 1996, 24).

1.2. Ekose desen teriminin tanımı ve tarihçesi

Türkçede ekose sözcüğü, Fransızca Ecosse sözcüğünden gelmiştir. Fransızca'da, Ecosse ise, İskoçya'nın karşılığıdır. Ekose deseni, çok eskiden beri, birçok farklı kültürde kullanılmıştır. Ekosenin kökeni, milattan öncesine kadar uzanmaktadır. Dünyanın hemen her yerinde kullanılan kareli ve ekose kumaşlar, geçmişte olduğu gibi günümüzde de kullanımı devam etmektedir.

Dünya'da yaşamış ve yaşayan birçok uygarlığın bu deseni kullanmıştır. Arkeolojik buluntulardan yola çıkarak denilebilir ki birçok kültür, iki veya daha fazla renkte iplik kullanarak çizgili veya kareli dokumalar yapmışlardır.

Orta ve Güney Amerika'da yerleşmiş antik uygarlıklardan Maya ve İnkalar, dokuma konusunda çok başarılıydılar. Maya ve İnka dokuma örneklerinde; çizgisel ve kareli motiflere benzer desenlerin, sıklıkla kullanıldığı görülür. İnsanların ilk başlarda tek renk olarak başladığı basit dokumalar, farklı renklerle ve desenlerle geliştirilmiş, ortaya ekose desen tarzında desenler çıkmıştır. İnka tuniklerinde, kırmızı üzerine siyah beyaz renklerden yapılmış ekose desene, sıklıkla rastlanmaktadır (Çelikyay, 2016, 6).

Şekil 5: Maya Uygarlığında bir duvar resmi üzerinde betimlenen kadın figürü üzerinde ekose desen (Çelikyay, 2016: 6), İnka ordusu tarafından kullanılan unku-tunik içinde "Dama Tahtası" görünümlü ekose. M.S. 1400-1532 Peru Kültür Bakanlığı, env. No. RT-002377 (860 x 740 mm). ([http://www.precolombino.cl/en/exposiciones/exposiciones-temporales/fiesta-de-las-imagenes-en-los-andes/que-historias-narraban/sobre-los-inkas/#!prettyPhoto\[galeria\]/1/](http://www.precolombino.cl/en/exposiciones/exposiciones-temporales/fiesta-de-las-imagenes-en-los-andes/que-historias-narraban/sobre-los-inkas/#!prettyPhoto[galeria]/1/), erişim tarihi: 11.08.2020).

Eski Mısırın (M.S. 400-600) Kopt dokumalarında ekose desenler görülmektedir. Mısır dokumalarında bezayağı örgü kullanılmasına karşın, Kopt dokumalarında farklı örgü çeşitleri saptanmıştır. Bu dokumalar arasında atkı yüzü dokuma tekniğinde ve yapılması oldukça güç dokumalar da vardır. Kopt dokumaları oldukça kalın dokumlardır. Kopt dokumaları; daha çok, elbise, kemer, duvar süsleri, yastık kumaşlarında kullanılmıştır (Oyman Büken, 2005, 66).

Şekil 6: Düz Kumaş Dokuma Parçası, MS 5-6. yüzyıl Keten, (10,2 x 10,8 cm). Brooklyn Müzesi, Env. No: 15.474f, <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/9220>, erişim tarihi: 10.08.2020).

Dağlık bölgelerde yaşayan İskoçlar (highlanders), ekose dokumalı kilt, arkası uzun eteğin bir tarafından çıkan uzun parçasını omzun üzerine atarak giyiyorlardı. Soğuktan korunmak için bu kalın ekose kumaşları vücutlarına sarıyorlardı.

Ekosenin ortaya çıkışı milattan öncesine kadar uzanmaktadır. Keltler, binlerce yıldır çizgilerin yatay ve dikey bileşimi olan kareyi kullanmışlardı ve bu antik örneklerin bir kısmı Avrupa ve İskandinavya'da bulunmuştur. Bu dokuma türünün tanıtılmasının M.Ö. 5-6. yüzyıllarda İrlanda'dan Demir Çağı Celtic Scoti (Scots) ile Kuzey İngiltere'nin batısına geldiğine inanılmaktadır.

Erken Romalılar, parlak çizgili giysiler giyen Kelt kabilelerinden söz etmişlerdi. O dönemler damalı diye bir kelime yoktu. İskoçya'da bulunan en eski tartan örneklerinden biri, MS 3. yüzyıldan kalmadır ve buda Falkirk tartan (şu anda İskoçya Ulusal Müzesi'nde) olarak bilinen küçük bir yünlü "Check" örneğinin toprak kapta tıpa olarak kullanıldığı bulunmuştur. Falkirk yakınlarındaki Antonine Duvarına yakın gömülü gümüş sikkelerin olduğu toprak bir kap hazinesini koruyordu. Yerli Soay Koyununun doğal yapağlarından kahverengi ve beyaz olarak dokunmuş basit iki renkli bir Check veya tartandır (<https://www.scotshistoryonline.co.uk/tartan-history.html>, erişim tarihi: 28.07.2020).

Tartanın kesin kökenleri bilinmemekle birlikte, Falkirk'te, MS üçüncü yüzyıldan kalma bir parça (Şekil: 5), İskoçya'da erken bir dönemde basit yünlü kumaşların bulunduğunu göstermektedir. Şu anda tartan ile ilişkili olan karmaşık model, 16. yüzyıla kadar İskoçya'da yoktu.

Şekil 7: Falkirk Tartan orijinal parça ve reproduksiyonu
(<https://www.scotshistoryonline.co.uk/tartan-history.html>, erişim tarihi: 28.07.2020),
(<https://www.flickr.com/photos/freewaydiva/1891862665/>, erişim tarihi: 28.07.2020),
(https://www.scotsconnection.com/tartan_story/falkirktartan.jpg, erişim tarihi: 28.07.2020).

Bugün kullanılan Tartan kelimesi, bir kampın İrlanda dilinde tarsna (çaprazlama) ve/veya Galce "tarsuinn" 'den geldiği gibi bir spekülasyon karışıklığına neden olmuştur. Tartan için Galce "breachdan" kelimesi en kabul görülen isim, bir yün/keten karışımı olan Fransız "tiretaine" kumaşından türediği düşünülmektedir. 1600'lerde kumaşın dokunduğu desenden çok bir tür kumaşa atıfta bulunulmuştur.

"Keltler en azından üç bin yıldır ekose dimi dokumalar yapıyorlardı. Ancak arkeolojik buluntular ekosenin çok daha eski dönem ve bölgelere uzandığını gösteren kanıtlar olmuşlardır. Amerikalı tekstil arkeoloğu Elizabeth Barber, Ürümçi Mumyalarını araştırdığında, gerçeğin kusursuz arkeolojik kanıtlarla desteklendiğini bulmuştu.

Elizabeth Wayland Barber'ın "Ürümçi Mumyaları" isimli kitabında, "yaklaşık MÖ 2000'lere tarihlenen Orta Asya Tarım Havzası topraklarında bulunan mumyaları ve üzerlerindeki giysileri açıklıyordu. O dönem, Mısır piramitlerinin yapılmasına 500 yıl vardı, Yunanlılar ve Romalılar henüz Yunanistan ve İtalya'ya bile gelmemişlerdi, Çinliler henüz metal kullanmayı öğrenmemişlerdi. Mumyalar yüz tipleri incelendiğinde ne Çin ne de Moğol görünüyordu; Aslında, yüksek köprülü burunlar, derin, yuvarlak göz yuvaları, sarı saçlar ve erkeklerde yoğun sakallarla belirgin bir şekilde "Kafkas" kökenli görünüyordular. Arkeologlar ve dilbilimciler Moğol tipi halkların tüm bölgede "her zaman" yaşadığını varsaymışlardır, ayrıca orta ve kuzey Asya'yı bugün Moğol ile çeşitli Türk ve Tungus dillerini içeren Altay dil grubunun genel vatanı olarak kabul etmişlerdi, burada Kafkasyalıları bulmak bir sürprizdi.

Şekil 8: Ürümçi Mumyalarının bulunduğu bölge, (<http://www.tartansauthority.com/tartan/the-birth-of-tartan/> erişim tarihi: 28.07.2020).

Mısır'ın ünlü mumyaları, bu canlı kalıntılara kıyasla, ceviz kabuğu gibi kararmış, kuru ve büzülmüş görünüyordular. Hayatta kalanlar bu bedenleri mumyalamak için özel işlemler mi yapmışlardı yoksa bu olağanüstü görünimleri sadece doğal kurumadan mı kaynaklanmıştı? Gelişmiş Mısırlılar, düz beyaz

ketenleri üretmek için çabalarken, Tarım Havzası halkı, şaşırtıcı bir parlaklık ve canlı renkli giysiler dokumuşlardı.

Ayrıca, bu iç Asya bölgelerinin en az birinden tekstiller şaşırtıcı bir şekilde, Avrupa'nın eski kolay çürüyen tekstillerinin iyi hayatta kaldığı tek yer, Yukarı Avusturya'da Hallstatt ve Hallein'deki Salzburg Dönemi tuz madenlerinde, Salzburg'un yukarısındaki Alplerde bulunan kendine has ekose dimi kumaşlara benziyordu. Avusturya kökenli ekose dimi, Keltlerin ataları tarafından dokunmuştu.

Şekil 9: M.Ö. 10-9 da Hallstatt tuz madenlerinde bulunan çeşitli tekstil ürünleri. Bu tekstil kalıntıları sepet örgüsü, çapraz dimi ve ekoseler olmak üzere farklı renkli iç içe dokunmuş ipliklerden oluşan tekstiller olup, son derece gelişmiş dokuma becerisini gösteren kanıtlardır (<https://spacezilotes.wordpress.com/2012/07/17/an-approach-about-keltoi-c-celtic-clothing-1/>, erişim tarihi: 10.08.2020).

Şekil 10: Halihazırda Avusturya, Viyana Naturhistorisches Müzesinde bulunan MÖ 10-9. Yüzyıldaki Hallstatt antik tuz madeninden ele geçen kahverengi çizgili yünlü kumaş (<https://spacezilotes.wordpress.com/2012/07/17/an-approach-about-keltoi-c-celtic-clothing-1/>, erişim tarihi: 10.08.2020).

Parlak renkli tekstiller hala çok yumuşaktı. Bir ya da iki yüz yıl önceki kumaşlara benziyordu, bu parçalardan birisi üç bin yıl önce dokunmuştu.

Çinlilerin Hami kasabası diye isimlendirdiği bölge, Ürümçi'nin üç yüz mil doğusunda yer almaktaydı. Hami'den çok uzak olmayan, Kızılçoka (kızıl tepe) adlı yerde, 1979'da arkeologlar eski bir mezarlık buldular. Ürümçi mumyaları gibi, mumyalar beyaz tenli Kafkas özelliklerine sahiplerdi, erkekler genellikle açık kahverengi veya sarı saçlı, kadınlar ise uzun örgülülerdi. Bununla birlikte, giysileri, Çerçen ve Lolan'dan (Ürümçi'deki bölgelerden) tamamen farklı bir görünüme sahipti.

Kızılçoka'daki baskın örgünün normal diyagonal dimi olduğu kanıtlandı ve belli başlı süslemesi ekose idi, bu bir İskoç eteği yünlü dimi malzemesinde olduğu gibi hem çözgü hem de atkıda geniş ve dar renk bantları bulunuyordu. Galce konuşan İskoçlar, İrlandalı, Galli ve Bretonlarla birlikte Hint-Avrupa Kelt subesine aittirler; Hint-Avrupa soy ağacı, modern coğrafyadan çok lehçe benzerliğiyle incelendiğinde, Kelt'in bir kolu olan Tokharian'ı gösterir.

Kızılçoka'nın bazı ekoselerinde ikiden fazla renk bulunur. Victor Mair, kazı işçisi Wang Binghua ile kazı alanını ziyaret ettiğinde, 1991 yılında Wang, Victor'un cebine bir parça ekose koydu ve onu eve götürmesini ve incelemesini söyledi. Bu ekose (plaid), tipik bir diyagonal dimi, çoğunlukla açık mavi ve beyaz dar çizgilerle yüzeyi çok çekici bir ekose ile ayıran sütlü çikolata renkli bir zeminden oluşmaktaydı. Bu yünlü ekose dimi İskoç tartanı gibi görünmekle kalmıyor, aynı zamanda kilt kumaşı ile aynı ağırlık, his ve kalınlığa sahipti.

Wang Binghua'nın karısı Wang Luli de bir parça ekose dimi ile ilgili bir yayın yaptı: bu parça, bir çeşit yeleğin büyük bir kısmıydı. Fotoğrafında, ince çizgili kumaşların oluşturduğu ekose ile beş renkten daha az olmayan, açık ve koyu mavi, kırmızı, beyaz ve siyah gibi geniş kahverengi ipliklerin geniş bantları gösterilmektedir. Yeleği yapmak için terzi, bu şeylerin parçalarına soluk mavi iplikle birleştirildi, yeleği iki dar örgü kordonla kenarladı ve aynı soluk mavi iplikle kaplı bir çift düğme ekledi. Bu örnek modern zamanlarda yeniden düzenlendi ve 20. yüzyılın birçok asimetrik tartanına eşit olan dikkat çekici derecede çok yönlü bir tasarım oldu.

Hami ekoseleri (plaid) altı renge sahip olabilir, eski Hallstatt eşyaları yerine modern İskoçya'dakine benzeyen kumaşlardaki ekose ve dimi düzenli kombinasyonları ve genişleyip daralan kareler tüm bunların tesadüfi olmadığını göstermektedir.

Şekil 11: Hami yakınlarında Kızılçoka'da M.Ö. 1200- 700 yılları arasına tarihlenen bir ceset üzerinde bulunan ekose yünlü dimi: açık kahverengi ve açık mavi ve beyaz çizgilerle dokunmuştur. Bu dimi ekose yeniden üretilmiştir (<https://tr.pinterest.com/pin/508766089139628440/>, erişim tarihi: 10.08.2020).

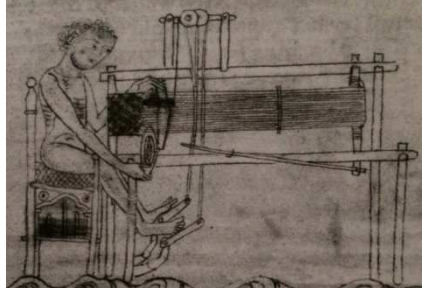
Birçok tarihçi, ekose (plaid ve tartanlar) fikrinin on yedinci yüzyılda İskoçya için nispeten yeni olduğunu varsayıyordu. Arkeoloji farklı bir hikâye anlatmaktadır. Keltler en az üç bin yıldır ekose dimi dokumaktaydılar” (<http://www.tartansauthority.com/tartan/the-birth-of-tartan/>, erişim tarihi: 27.07.2020).

Şekil 12: İlk çağlarda İskoç ekose dokuması , (<http://www.ligonierhighlandgames.org/2021-scottish-weaving.html>, erişim tarihi: 28.07.2020).

Avrupa'da dokuma, çok eski çağlardan beri yapılmaktadır. Roma İmparatorluğunun yıkılmasından sonra ortaya çıkan Avrupa ülkelerinin de kendilerine özgü birçok desen yanında, ekose deseni kullanmıştır. Örneğin, İngilizlere ait 13.yy'dan kalan el yazması bir kitapta, dokuma tezgâhları hakkında bilgi verilirken; dokunan kumaşın ekose olduğu görülmektedir (Harris, 2010, 18), (Çelikyay, 2016, 9).

Şekil 13: İngilizlere ait bir el yazmasında, yatay dokuma tezgâhı ve ekose desen (Harris, 2010: 18), (Çelikyay, 2016, 10).

Tarihsel süreçte kareli (ekose) desenli kumaşlar üst düzeydeki insanlar tarafından da kullanıldığı çeşitli kaynaklarda yer almıştır. “1782 yılında sıradan insanlar tarafından giyilmeyen sadece resmi devlet yönetiminde giyilen bir kumaştı. Sanayi devrimi ile modernleşme ile bir dönem ilgisini yitiren tartan kumaşı 1822 yılına kadar yeniden canlandırıldı (Gündüz, 2016; 64).

Bilinen şeklindeki kısa kilt ise, 18. yüzyılda Yukarı İskoçya’da bir demirhane açan ve işçilerin daha rahat bir şeyler giymesi gerektiğini düşünen Thomas Rawlinson isimli bir İngiliz sanayicinin icadıdır.

Yeni veya daha önce kaydedilmemiş olanların eklenmesiyle, İskoçya’da yılda 100’ün üzerinde artan bir rakamla 2700 tartan tespit edilmiştir. 1950’lerin sonlarında tartan, sadece ulusal bir logo olmaktan çok kültürel bir logo olmaya başlamıştır (Lumsden, 2000, 69).

2. DÜNYADAN VE ANADOLU’DAN BAZI EKOSE ÖRNEKLERİ

2.1. Dünyadan Ekose Örnekleri

Şuka (Afrika battaniyesi): Güney Kenya ve Kuzey Tanzanya’daki Maasai halkı tarafından geleneksel olarak bedene sarılan çarşaflardır. Maasai, kültürel gelenek ve göreneklerinin yanı sıra benzersiz yaşam tarzlarıyla tanınan Doğu Afrika’dan yarı göçebe bir halktır. Tanzanya ve Kenya’daki Büyük Rift Vadisi boyunca kurak topraklarda yaşayan Masai nüfusu şu anda 1.5 milyon civarında ve çoğunluğu Kenya’nın Masai Mara Ulusal Koruma Alanı’nda yaşarlar. Şuka, renkleri kadar zengin bir tarihe sahiptir. Maasai kimliği genellikle renkli boncuklu kolyeler ve kırmızı şuka kumaşla tanınır. Kırmızı en yaygın renk olsa da mavi, çizgili ve kareli çarşaf kumaşlar da kullanılır. Kumaş, savanların sert hava ve arazisinden koruması için dayanıklı, güçlü ve kalın bir kumaştır.

Bu kumaşlar geçmişte köle ticareti sırasında ödeme aracı olarak kullanılmıştı ve Doğu Afrika’ya bu yolla gelmişti; siyah, mavi ve kırmızı doğal boyalar Madagaskar’dan elde edilmişti. Aslında 18. yüzyılda Batı Afrika’da kırmızı-mavi ekoseli “Gine kumaşının” çok popüler olduğuna dair kayıtlar da vardı.

Son yıllarda moda dünyasında ün kazanan *şuka* kumaşları, Kenyalı bir giyim firması, kabilenin giysi ve aksesuarlarını üretmek için *şuka kumaşının* desenlerinden esinlenmiştir. Nairobi merkezli firma, Wan Fam Clothing, Jeff ve Emmanuel Wanjala kardeşler tarafından Kenya’nın Maasai kültürüne saygı göstermek adına kurulmuştur. Louis Vuitton 2012 İlkbahar/Yaz koleksiyonunda kırmızı ve mavi Maasai ekoselerine yer vermişti. Louis Vuitton’un koleksiyonundaki şapka, tişört ve şallarda Maasai Şuka deseni ve kumaşları kullanılmıştır (<https://www.gadventures.co.uk/blog/story-behind-maasais-shuka-cloth/>, erişim tarihi: 11.08.2020).

Şekil 14: Maasai kimliği genellikle renkli boncuklu kolyeler, ellerinde demir bir sopa ve kırmızı ekose şuka kumaşla tanınır (<https://www.gadventures.co.uk/blog/story-behind-maasais-shuka-cloth/>, erişim tarihi: 11.08.2020).

Kil: Kiltler ve tartanlar, İskoç kültürü ve mirasının ikonlarıdır (Bolton, 2010; Martin, 1988). Bununla birlikte, hem kiltli giysinin hem de tartan desenli kumaşların kültürel önemi, İskoç coğrafi ve etnik

sınırlarıyla sınırlandırılmamıştır (Chapman, 1995; Loranger&Sanders, 2016). İskoçlar, İskoç eteği ve tartanı, ortak ulusal soylarının sembolü olarak kabul etmişlerdir (Loranger ve Sanders, 2020, 1-2).

Bireyler, Feileadh Mo'ru 5-6 metre uzunluğundaki dikdörtgen kumaş parçasını yere sererek, üzerine yatarlar ve bedeninin alt bölümüne sararak giyerlerdi. Kumaş daha sonra bel çevresine kayışla sabitlenirdi (Herman, 2001). Feileadh Mo'r, bu basit yapının avantajına ek olarak, ağır ekose kumaş dış koşullardan koruma sağladığından (Laird, 2016) son derece yararlıydı ve tek parça kumaş bir çadır veya battaniyeye dönüştürülebilirdi (Antik yayla giysisi). Daha sonra kumaş, yağmurlu yaylalarda kuru kalmak için kumaşın uzunluğunu kısaltmışlardı (Tewsbury & Stuehmeyer, 2001; Trevor-Roper, 1983). Zamanla bu giysi, İskoçya'nın Yayla (Highland) bölgesinde yaşayan yerli halkın geleneksel giysisi haline gelmiş ve adına Yayla (Highland) elbisesi adı verilmişti. Günümüzde Yayla giysisi, ağırlıklı olarak ekose yün kumaştan yapılmış bir etek ve bir küçük çantadan oluşur (Loranger ve Sanders, 2020, 3-4).

İskoçya'daki kadınların giydiği ekose eltekler ise erkeklerin eteklerinin tersine uzun olur. Aksesuar olarak da omuzlarına attıkları ekose desenli şallar kullanılır.

Şekil 15: İskoçya da erkeklerin giydiği geleneksel tartan, kilt ve geleneksel İskoç kadın giysi örnekleri

<https://tr.pinterest.com/pin/155303887222688813/>, erişim tarihi: 11.08.2020

<https://thebargainhunterextraordinaire.blogspot.com/2012/10/traditional-scottish-clothing-for-women.html>, erişim tarihi: 11.08.2020

<https://sandtique-rare-printsandmaps.com/products/clans-tartans-of-scotland-by-mcian-fraser-lithograph-1988>, erişim tarihi: 11.08.2020

<https://i.pinimg.com/originals/64/3b/b7/643bb76eda3526b67cc17d76d047a0bb.jpg>, erişim tarihi: 11.08.2020

Madras (Afrotartan): Jip veya Jupe olarak da adlandırılan Madras, Dominik, Saint Lucia ve Fransız Batı Hint Adaları ülkelerinin ulusal giysisidir. Geleneksel beş parçalı kostüm, daha önceki Fransız yerleşimciler tarafından giyilen büyük bir cüppe olan Wob Dwyiet'ten (veya Wobe indica) türetilmiştir ve bu giysi aynı zamanda ülkenin ulusal giysisi olarak kabul edilmektedir.

Madraslar Dominik ve Santa Lucia kadın ve kızlarının geleneksel kıyafetidir ve adını kostümde kullanılan madras (çubuklu ve ekose kumaş) kumaşından almıştır. Madras olarak bilinen kumaş, adını köken yeri olan Hindistan'ın Madras şehrinden almıştır. Madrasların kökeni, adadaki Afrikalı kölelerin bayram günlerinde renkli elbiseleri giydiği St. Lucia'nın kurtuluş öncesi günlerinde yatmaktadır. 17. yüzyılın sonlarından itibaren adadaki köleler ait oldukları mülkün üniformasını giymek zorunda kaldılar. Normalde tek renkli, tek parça bir ürün, başlangıçta bir peştamal olarak giyilir, daha sonra kollar ve baş için delikler ve basit bir ip kemeri olan basit bir tunik haline gelir. Pazar günleri ve tatillerde köleler normalde istediklerini giyebilirlerdi ve küçük arazilerden ürün satarak kazandıkları paralarla genellikle renkli kumaşlar alırlardı. Bayram günlerinde ve özel günlerde, özgür kadınlar ve köleler artık "Kreol elbisesi" olarak bilinen renkli giysileri giyerlerdi ([https://en.wikipedia.org/wiki/Madras_\(costume\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Madras_(costume)), erişim tarihi: 11.08.2020).

Madras ekose, hafif pamuklu bir malzemedir. İlk madras bezinin bitkisel boyalarla süslü desenlerle üst üste basıldığı veya işlendiği bir muslin olduğu bilinmesine rağmen, 1800'lü yıllarda "madras" çeki olarak bilinen kareli kumaşlar Hindistan'da popüler oldu. Madras kumaşı genel olarak Hindistan'daki köylü sınıfına ait olarak kabul edilir. 12. yüzyılda, Madras şehri sade pamuğuyla tanınıyordu. Ancak ilk Madras kumaşını oluşturmak için şeritler eklendi. "Madras çikleri" adı İskoç ekoselerinin taklitlerine verildi. Madras, 17. yüzyıl civarında Fransız Karaip sömürge topluluklarına geldi. Guadeloupe ve Martinik'e yerleşen ilk Fransız kadınları başlarını Madras kumaşlarıyla sardılar (Zamor, 2014, 155-156).

Şekil 16: Dominik Ulusal giysisi ve kumaşı Madras, (çubuklu ve ekoseli kumaş)
<https://tr.pinterest.com/pin/172403491960259204/>, erişim tarihi: 11.08.2020

Sarong (Malaya peştemâli): Bir sarong veya Sarung; "Endonezce ve Malayca "ip" veya "kılıf" anlamına gelir), Malaya peştemâli veya sarung, Hint alt kıtasında, Güneydoğu Asya'da, Sri Lanka'da, Arap Yarımadası'nda, Afrika'da, Doğu Afrika'da ve birçok Pasifik adasında giyilen, genellikle bele sarılan büyük, uzun bir kumaştır. Filipince olan bu kelimenin dilimizdeki karşılığı Malaya peştemâli'dir. Kumaş genellikle ekose dokuma (plaid) veya kareli (çek) desenlere sahiptir, batik veya ikat boyama yoluyla parlak bir şekilde renklendirilebilir. Birçok modern sarong, dokuma ekose denin üzerine genellikle hayvanları veya bitkileri betimleyen baskılı tasarımlara sahiptir. Dünyanın farklı yerlerinde, özellikle Hindistan yarımadasındaki lungi ve Arap Yarımadası'ndaki izaar olmak üzere farklı türlerde saronglar giyilir (<https://en.wikipedia.org/wiki/Sarong>, erişim tarihi: 12.08.2020). Bu kumaşlara Tahiti ve Hawaii'de pareo, Endonezya, Tayland, Malezya ve Filipinler'de sarong denir. Hindistan'da benzer bir giysi sri, Afrika'da kanga olarak bilinir. Antik çağda Roma ve Yunanistan'da toga, Anadolu'da peştamal, olarak görülür. İpek, keten, pamuk veya sentetik kumaşlardan yapılmaktadır. Sarong üzerine batik yapılması, Endonezya kültüründe yüzyıllardır çok önemli bir yere sahiptir. Genellikle 2.38x1 metre boyutlarında üretilirler (<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Sarong&action=edit>, erişim tarihi: 12.08.2020).

Şekil 17: Lungi'deki Hintli Bhangra dansçıları, Sarong ile (sağda) (<https://en.wikipedia.org/wiki/Sarong>, erişim tarihi: 12.08.2020) ,
Java adasındaki erkekler sarong ile (solda) (<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Sarong&action=edit>, erişim tarihi: 12.08.2020).

2.2. Anadolu'dan Ekose Örnekleri

Ekose desenler kareli olarak düzenlenmiş desenlerdir. Anadolu'nun hemen tüm bölgelerinde ekose desenler geleneksel kumaş dokumalarda görülmüştür ve hala görülmektedir. Bu desenler pamuk, yün, keten, ipek, tiftik gibi hammaddelerden dokunmuş kumaşlar içinde çeşitli kalınlıklardaki çizgi düzenlemelerinin enine ve boyuna yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Bu çizgi düzenlemeleri ya kumaşın tamamında ya da kumaşın başlangıç-bitiş/eni-boy bölümlerinde olmak üzere kullanılmıştır.

Kare desenli kumaşlar yüzey değerlendirme açısından grupladığında; zemin üstü ekose, blok ekose, yumuşak gölgeli ekose, sert gölgeli ekose, yumuşak gölgeli çizgili ekose, sert gölgeli çizgili ekose, yumuşak

gölgeli blok ekose, sert gölgeli blok ekose, fantezi ekose, fantezi iplikli ekose, motifli ekose gibi sınıflandırılabilir (Gündüz, 2016, 65).

Ekose desen Osmanlı döneminde Anadolu da halk arasında tercih edilen bir desendi. Saray dokumalarında pek tercih edilmemiştir. Ekose desen daha çok atkı, şal, kuşak, önlük gibi giysi tamamlayıcısı ve sofraya bezi, çarşaf gibi ev tekstili ürünlerinde tercih edilmiştir. Günümüzde Anadolu da en çok tercih edilen, sofraya bezleri, hamam peştamalları da çoğunlukla ekose ya da kareli dokuma örneklerindedir (Çelikyay, 2016, 11).

Şekil 18: Osmanlı dönemi halkın giydiği ekose desenli giysi örnekleri
(<https://www.flickr.com/photos/98427132@N07/12104522084/in/photostream>, erişim tarihi: 11.08.2020)

Anadolu'da geleneksel olarak dokunan kareli yani ekose kumaşlardan bazıları şunlardır:

Alaca (Burdur, Bolu (Seben), Kastamonu, Tokat, Tarsus gibi): Birkaç renkli ipliğin birlikte kullanılarak dokunduğu kumaşlara "alaca kumaş" denmektedir. Alaca köken olarak kırmızı anlamına gelen "al" kelimesinden türemiştir. Çok renkli anlamına gelen "alaca" Anadolu'nun birçok bölgesinde kullanılmaktadır (Eraslan ve Atalayer, 2013, 253). Çalışmada, kareli desene sahip Alaca dokumalarından örnekler verilecektir.

Burdur Alacası: Burdur ilinin en eski geleneksel el dokumalarından olan Burdur Alacaları, 1950'lerden önce özellikle şehir merkezinde birçok ailenin geçim kaynağı olmuştur. Türkiye'de fabrikasyon üretimlerin artmasıyla, Alaca dokumacılığı giderek yok olmuştur. Günümüzde Burdur da geleneksel alaca dokumalar çeşitli projelerle yaşatılmaya çalışılmaktadır. Alaca dokuması, genellikle kırmızı zemin üzerinde sarı çubuklu pamuklu bir kumaştır. Pamuklu ve ipekli olarak iki çeşittir. Alacalara "beş parmak" ta denir. Daha çok pijama, gömlek iç çamaşırı, şalvar gibi tekstil ürünlerinde kullanılırlardı (Oyman, 2007, 112).

Şekil 19: Burdur Alacası Döşek Örtüsü (Foto: Hız, 15.05.2013), (Hız ve Oyman, 2016, 146).

Bulunduğu Yer: Burdur Ulupınar Köyü

Yılı: 1950

Türü: Yünlü Alaca kumaş (Döşek Örtüsü)

En: 100 cm Boy: 184 cm

Çözgü sıklığı (1 cm): 10 Atkı sıklığı (1 cm): 11

Dokuma tekniği: 1/1 Bez ayağı

Atkı: Yün ipliği Çözgü: Yün ipliği

Desende Kullanılan Teknik: Ekose

Kullanılan Renkler

Atkı: Yeşil, beyaz, sarı, kırmızı Çözü: Yeşil, beyaz, sarı, kırmızı

Kompozisyon: Çözgüsünde Yeşil, beyaz, sarı, kırmızı yün ipliklerinin belirli aralıklarla yerleştirilmesiyle dikey çizgiler, atkısında da yeşil, beyaz, sarı ve kırmızı yün ipliklerle yatay çizgiler oluşturulmuştur. Bu çizgilerin birbirleriyle kesişmesiyle farklı büyüklükte kare ve dörtgen ekoseler oluşmuştur. Yörede döşek örtüsü olarak kullanılmıştır (Hız ve Oyman, 2016, 146).

Seben (Bolu) Alacası: Birkaç renkli ipliğin bir arada kullanılarak dokunduğu kumaşlara genel olarak “alaca kumaş” denmektedir. Bolu ili, Seben İlçesi’nde alaca dokumalarda bezayağı örgüsü kullanılmıştır. Desen özellikleri açısından incelendiğinde iç donluk alacalar kareli (çatkılı) yani ekose desenlidir. Renk olarak, kırmızı, lacivert, turuncu, beyaz, sarı, hardal sarısı, kahverengi ve yeşil renkler, iplik olarak çözgüde ve atkıda pamuk ipliği kullanılmıştır (Balkanal ve Sökmen, 2017, 259).

Eskiden iç giyimde tefrişte ve çeşitli ihtiyaçlarda kullanılan alacalar, günümüze kadar azalarak da olsa dokunmaya devam etmiştir. Bursa, Halep, Manisa illeri alaca dokumaları ile meşhurmuş, bugün Buldan, Arapkir ve Gaziantep’te eski örnekler göre dokunmaktadır. Eskiden alacaların ipekle dokunduğuna dair bazı resmi kayıtlarda bulunmaktadır (İmer, 2001: 14), (Balkanal ve Sökmen, 2017, 241).

Şekil 20: Seben (BOLU) Alacası (Korkutata, 2017, 137).

Bulunduğu Yer: Seben/ BOLU

Yılı: 1989

Türü: Pamuklu Alaca kumaş (İç Donluk)

En: 65 cm Boy: İsteğe bağlı

Çözgü Sıklığı (1 cm): 13 Atkı Sıklığı (1 cm): 16

Atkı: Pamuk İpliği Çözgü: Pamuk İpliği

Dokuma tekniği: 1/1 Bez ayağı

Desende Kullanılan Teknik: Ekose

Kullanılan Renkler

Atkı: Sarı, lacivert, kırmızı, beyaz Çözgü Sarı, lacivert, kırmızı

Kompozisyon: Bezayağı örgüsüyle dokunmuş olan kumaş, atkıda sarı, lacivert, kırmızı, beyaz renkli pamuk ipleri ve çözgüde sarı, lacivert, kırmızı renkli pamuk ipleri kullanılarak, farklı kalınlıklarda çizgilerin kesişmesi ile oluşan değişik büyüklüklerde kareler ve dörtgenler elde edilmiştir. Yörede “Alaca” olarak adlandırılan dokuma “iç donluk” olarak üretilmiştir (Korkutata, 2017, 137).

Tokat Alacası: Yazılı kaynaklarda “Tokat Alacası” olarak geçmemesine karşın, Tokat yöresinde sıklıkla görülmektedir. Tokat Alacası, Tokat bezi olarak bilinmekle birlikte bugün Tokat’ın Merkez ilçesine bağlı “Günevi Köyü” nde üretilmektedir. Ayrıca alacanın farklı bir çeşidine yöre halkı “Zengin alacası” denmektedir. Bu Alacanın diğer alacalardan farkı, karelerinin (ekose) daha küçük olması ve kendine özgü renk özelliğinin olmasıdır. Alacada istenilen renkler bir arada kullanılırken “zengin alacası” nda belirli renkler kullanılır ve zemini kırmızı renkte olup nadir olarak mavi renk te de görülmektedir (Eraslan ve Atalayer, 2013, 256-257).

Şekil 21: Tokat (Zengin) Alacası (Şalvarlık) (Eraslan ve Atalayer, 2013, 256-257).

Bulunduğu Yer: Günevi Köyü/TOKAT

Türü: Şalvarlık (Sentetik+Yün)

Çözü Sıklığı (1 cm): 26 Atkı Sıklığı (1 cm): 22

Atkı: Sentetik+Yün İpliği Çözü: Sentetik+Yün İpliği

Dokuma tekniği: 1/1 Bez ayağı

Desende Kullanılan Teknik: Çizgili Blok Ekose

Kullanılan Renkler

Atkı: lacivert, kırmızı Çözü: Kırmızı, beyaz

Kompozisyon: Bezayağı örgüsüyle dokunmuş olan kumaş, atkıda lacivert, kırmızı renkli sentetik+yün ipleri ve çözgüde kırmızı, beyaz renkli sentetik+yün ipleri kullanılarak, çizgili blok ekose desen tekniği ile kareler elde edilmiştir. Yörede "Zengin Alacası" olarak adlandırılan bu dokuma "şalvarlık" olarak üretilmiştir (Eraslan ve Atalayer, 2013, 260).

Şanlıurfa Çülhası (Çulha): Yün ipliği, pamuk ipliği ve floşun kamçılı tezgâhın tek ayakla çalışan türü "cakarlı" ve 2-4 ayakla çalışan türü "çekmeli" tezgâhlarda dokunarak "Yamşah" (Neçek- Çefiye) ve "Puşu" gibi başörtüsü, "Ehram ve "Fıta " gibi kadın boy örtüsü haline getirilmesi sanatına Urfa'da "Cülhacılık" denilmektedir (Kürkçüoğlu 2011, 55,) (Karatay, 2017, 1783). Yörede Çulfalık adı verilen ilkel tezgahlarda pamuklu, yünlü ve ipek ipliklerin atkıda ve çözgüde birlikte kullanılmasıyla oluşturulan çoğunlukla bezayağı tekniğinde dokunan dokumalara "Çülha" denilmektedir (Akpınarlı,1996, 20).

Şanlıurfa'da çülhacılık olarak anılan bez dokumalar hışvalı, şakkalı, direkli, puşu vb. isimlerle bilinmektedir. Bu bezlerin en büyük özelliği atkı ve çözgüsünde düzenli kareli/ekoseli görünümüdür (Başaran, 2018, 17).

Şekil 22: Şanlıurfa Çülhası (Şakkalı), (<https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22219,culha.pdf?0>, erişim tarihi: 10.08.2020)

Biga Pomak Dokuması: Balıkesir (Biga) yöresi Pomakları, Osmanlı Rus harbinden sonra göçlerle gelip bu bölgelere yerleşmişlerdir. 2 gücülü, bezayağı tekniği ile ve canlı renklerle çoğunlukla sentetik ipliklerle, çizgili ve ekose desenli ürettikleri dokumaları gerek ev gerekse giysi ihtiyaçlarını karşılamak, hatta gelinlik olarak kullanmak amacıyla yıllarca dokumuşlardır. Dokumalarında çoğunlukla yün ve pamuk gibi doğal kaynaklı iplikler kullanmalarına karşın, son yıllarda desenlemede sentetik ipliklere de rastlanmaktadır. (Başaran, 2018, 21). Pomak el dokumalarının kullanılan hammadde olarak incelendiğinde, eski örneklerinde yün, kıl ve pamuk ipliğinin yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Başaran, 1999, 50).

Şekil 23: Biga Pomak dokuması torba ve Pomak dokuma tezgâhı, (<https://www.pomaklar.com/t61-pomak-el-dokumalar>, erişim tarihi: 10.08.2020), (http://pomakkim.blogspot.com/p/blog-page_4611.html, erişim tarihi: 10.08.2020)

Adana (Tarsus) Karaisalı Savan Dokuması: Adana ili, Karaisalı yöresi Anadolu'daki önemli yerel dokuma merkezlerinden birisidir. Dokumanın geçmişten günümüze yoğun olarak yapıldığı, 2016 yılında halen El dokuma tezgahlarının bulunduğu tespit edilen köylerin bazıları Çevlik, Gildirli, Aktaş, Gülüşlü, Çocuklar, Döşekevi ve Çukur köyleridir (Alpat, 2016, 458). Dokumalarda genelde pamuk ipi kullanılmaktadır.

Adana Tarsus Savan ekose kumaşlarda desenleme olarak hem fantezi hem de blok ekose yüzey düzenleme teknikleri kullanılmaktadır (Eraslan ve Atalayer, 2013, 67). Eskiden paltoluk, pantolonluk, şalvarlık, göynek denilen içlik, çulfalık, seccade ya da namazlık, savan ve çuval dokumaları olarak yapılmaktaydı (Alpat, 2016, 464)

Şekil 24: 3 ayrı parça halinde dokunup birleştirilmiş pamuklu savan. 2004 yılında Gildirli köyünde dokunmuştur. Ölçüleri: 2m x 3m = 6 metre². Savan dokumalarını genelde 6 metre² olarak planlanıp 50 cm' lik enden 4 adet ve 3 metre boy olarak birleştirilmiştir (Alpat, 2016, 463).

Hadim (Konya) Dokuması: Hadim bez dokumalarının çözgü ve atkılarında Adana (Çukurova) bölgesinden elde edilen pamuk ipliği kullanılmaktadır. Hazır halde satın alınan iplikler, incelikleri ile dikkat çekmektedir. Dokumaların çoğunlukla gömleklik olarak kullanılmasından dolayı ince iplik tercih edilmektedir. Renkler genellikle kahverengi, beyaz, mavi ve pembenin tonlarından oluşmaktadır ve dokunan bezlerin tümünde bezayağı tekniği kullanılmıştır. Çözgü ve atkı ipliği belli sıralarda renkli atılarak (raporlanarak) yapılan dokumalarda kareli başka bir deyişle haneli (ekose) dokumalardır. Önceleri sadece çeyiz havlusu olarak dokunan kumaşlar, daha sonra, ihtiyaca dönük olarak sofranın altına, pijama ve perde olarak ta dokunmuşlardır. Bunu dışında, peşkir (havlu), fanila, çarşaf ve gömleklik olarak ta dokunuyordu (Türktaş, 2016, 238, 243, 246).

Bu kumaş (bez) örnekleri, Anadolu da dokunan geleneksel kareli (ekoseli) desenle üretilmiş örneklerden bazılarıdır. Anadolu'nun hemen her bölgesinde bir kısmı halen dokunmamakla birlikte, üretimine devam eden bölgeler vardır. Örnekler çoğaltılabilir.

3. GİYSİ MODASINDA EKOSE ÖRNEKLERİ

Dünyada birçok modacı ekose desenli kumaşlardan yola çıkarak giysi koleksiyonları yaratmışlardır. Bunlardan en önemlileri; İngiliz modacılar ve firmalar Alexander McQueen, Vivienne Westwood ve Burberry başta gelmektedir. Ekose desen adeta bu moda ikonlarının simgesi haline gelmiştir.

Alexander McQueen, tartan kumaş ile oluşturduğu koleksiyonunda Widows of Culloden'da (Culloden Dulları, 2006-7 sonbahar/kış), kanlı Culloden savaşında sona eren Jacobite İsyanı'na ve II. Dünya Savaşı gibi savaşlara atıfta bulunmuştur. Tartan kumaşın üzerine bir dizi couture teknikleri kullanmıştır. Koleksiyonda, geleneksel dökümlü ve kuşaklı ekose, geleneksel İskoç elbisesinin her varyasyonu yorumlanmıştır. Kısaltılmış İskoç eteği, İskoçya'nın geleneksel elbisesinin nasıl metalaştırıldığını ve moda olarak İngilizleştirildiğini ortaya koymak içindir. Aynı koleksiyonda ekose kumaşıyla birleştirerek sunduğu hareketli Viktorya dönemi balo elbiseleri, 1940'ların takım elbiseleri, günlük elbiseler ve pantolon takımları da koleksiyonun diğer parçalarıdır.

Şekil 26: Alexander McQueen, Culloden'in dulları, Sonbahar / Kış 2006-7 Koleksiyonundan bir giysi.

McQueen yün ekose üzerine aplike, siyah pamuklu dantel; siyah sentetik tülden jüpon, broderi anglaise ile siyah pamuktan göğüs danteli giysiyi tamamlamaktadır. <http://blog.metmuseum.org/alexandermcqueen/dress-widows-of-culloden-2/>, erişim tarihi: 11.08.2020

Vivienne Westwood, Britanya'nın en yenilikçi ve etkili moda tasarımcılarından biridir. Halı, ev mobilyaları ve 2009 yılında duvar kağıtları tasarımları da üretti. Bu örnek koleksiyonunda 10 farklı tasarım (birden çok renk grubunda) artı iki tekrar etmeyen panel dekorasyonundan örnekler ("Trompe L'Oeil Örtü" ve "Union Jack") bulunur. Desenler arasında, Westwood'un ticari marka motifi haline gelen tartan deseni ile, halı ve duvar kağıdında kullanılan "Düzensiz çizgi" tasarımları yer alır. Diğer tasarımların çoğu, dantel, tartan ve tüvit dahil olmak üzere tekstil desen ve motiflerine dayanmaktadır.

Şekil 27: Tasarımcı Vivienne Westwood duvar kağıdı, 2006, Victoria & Albert Müzesi, İngiltere, env. no: E.1477: 10-2011
<https://collections.vam.ac.uk/item/O1242322/tartan-wallpaper-vivienne-westwood/>, erişim tarihi: 11.08.2020)

İngiliz *Burberry* markasının popüler kültürdeki vizyonu, dünyanın en tanınmış modellerinden biri olan ikonik Burberry checki (çek) ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Burberry, onlarca yıldır İngiliz lüksünün bir sembolü olmuştu, ancak birdenbire çek, genç işçi sınıfının ve futbol holiganlarının favorisi haline gelmişti. Burberry çeki tüm Birleşik Krallık'ta bikiplerde ve ev aletlerinde görülmeye başladı. 1920'lerde Burberry, siyah, kırmızı ve beyaz vurgulu bej tabanlı bir İskoç ekose tasarımı olan ikonik çekinin yaratılmasıyla bir sonraki büyük marka atılımını yaptı. Başlangıçta çek yalnızca şirketin paltolarına dikiliyordu. Aslında, çekin kökeninden tasarımın kendi başına bir moda ifadesi haline gelmesi kırk yıldan fazla zaman alacaktı. 1967'de Burberry fular yaratıldı. İngiliz seçkinleri arasında hemen popüler olan Burberry çeki hızla bir statü sembolü haline geldi. 2000 yılında, bütün bir düğünün Burberry çeki ile donatıldığı ünlü Kate Moss Burberry kampanyası, İngiltere ve ABD'de yankı uyandırdı ve bu deseni her yerde yaygın hale getirdi. 2002'de, İngiliz pembe dizi yıldızı Daniella Westbrook'un Burberry kareli mini etek giymiş, Burberry çantalı ve Burberry bebek arabasını iterken çekilen ünlü fotoğrafı İngiliz medyasını kasıp kavurmuştu. Westbrook, küçük kızına bile Burberry ikonu olan check desenli bir etek giydirmişti (<https://www.grailed.com/drycleanonly/history-of-the-burberry-check>, erişim tarihi: 11.08.2020)

Şekil 28: Kate Moss, İlkbahar / Yaz 2000 Burberry kampanyasında pasta kesti (sol). Daniella Westbrook, tepeden tırnağa Burberry kıyafetiyle (sağ) (<https://www.grailed.com/drycleanonly/history-of-the-burberry-check>, erişim tarihi: 11.08.2020)

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyada hiç bir desen, gerek tekstil alanında gerekse endüstriyel alanda ekose kadar kendine yer bulamamıştır. Hemen her renk, biçimde, dünyada yaygın olarak tanınan ve her yerde bulunan tasarımlardan biridir. Ancak, yenilikçi giysi kodunun önemli bir parçası olsa da, ekose, insanların bu ikonik kumaşı giydiği binlerce yıl boyunca birçok farklı toplum için çok farklı şeyler ifade etmiştir.

Ekoseler aslında İskoçya kışlarının sert soğuşunu önlemek için giyilen ağır pelerinlerdi. Ancak bu desenler, yüzyıllarca içine hiçbir sembolik anlam katmayan İngiliz ve Amerikalı tekstil üreticileri arasında popüler hale gelerek yerini tartana bıraktı.

Tartan, İskoçya'da bir akrabalık ve aidiyet sembolü ve tüm dünyada tanınan bir kimlik rozeti olmuştur. Tartan ekose desen kompozisyonu, dikey çizgi ile yatay çizginin dikdörtgenle buluştuğu tipik

çapraz çizgiler ile oluşturulur. Ve rengi diğer çek desenlerinden çok çeşitli ve zengindir. Bu nedenle, her türden rengin kumaşa boyandığı muhteşem görüntüsü ikinci sıradadır.

Bugün, ekose kumaşla, eteğinde veya ekosedede olduğu kadar moda bir elbisede karşılaşma olasılığı her zaman vardır. Ekose renk, stil ve tasarım açısından kişilik seremonisini ve dramayı aktarır. Karakterinin tüm bu yönleri ekosenin dünyanın en çok bilinen ve sevilen kumaşlarından biri olmasına katkıda bulunmuştur. Avrupa'nın diğer bölgelerinde geleneksel ekose desenler azalmış ve ortadan kalkmıştır, ancak İskoçya'da ekose tartan desen güçlü bir şekilde hayatta kalmıştır. Tartan, güçlü bir ulusal, kültürel ve kişisel kimlik biçimi sağlayan tüm İskoçların ulusal giysisi olarak benimsenmiştir.

20. yüzyıldan önce ekose çok özel çağrışımlara sahipti. İskoçya'da, monarşi tarafından ezilen bir kültürün simgesiydi. Amerika'da, yeni bir sınır oluşturan öncüler ve işçi sınıfı oduncular için üniforma görevi gördü. Bugünün ekose desenli oduncu gömleği olarak da bilinen ekose gömlekler ise ilk olarak Amerika'da odun kesenlerin giymiş olduğu gömleklerdi.

1940'lı yılların sonlarında, Pendleton kadınlar için gömlek yaptığında, ekose cinsiyet çizgisini ilk kez aşmıştı. Ekose sadece giysilerde değil, tüketim mallarında, araba koltuklarında, ambalaj kağıtlarında, ayakkabılarda, hatta duvar kağıtlarında bile bulunmaktadır. Belki de buna bir tepki olarak ekose punk hareketi tarafından benimsenmiştir. Üstelik herhangi bir ekoseyi değil, Birleşik Krallık'taki punklar kraliçenin resmi tartanı olan Royal Stewart Tartan'ı seçmişlerdi.

Son yıllarda, ekose o kadar güçlü bir canlanma yaşamaktadır ki, bazı çevrenize baktığınızda en az bir kişinin kareli ekose giydiğini göreceksiniz. Bazı Los Angelessokak çeteleri bağlılıklarını ekose giysilerle tanımlarken, Beach Boys, ekose Pendleton gömleklerini 1960'ların sörf rock'ının sembolü yapmıştı. Renk ve bağlam ne olursa olsun, ekose asla modası geçmeyecek bir desendir.

Her dönem dikkat çekici ve gösterişli, aynı zamanda sofistike ve abartısız olan ekose, unutulmuş bir mezarda keşfedildikten 3000 yıl sonra, günümüzde hala kullanılmakta olup önemini ve popülerliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir.

KAYNAKÇA

- Akpınarlı, Feriha. (1996). *Şanlıurfa Cülha Dokumacılığı*. Şanlıurfa: Şurkav Yayınları.
- Alpat, Fatma Engin (2016). Adana İli Karaisalı Yöresi Dokumaları ve 2016 Yılı İtibarıyla Günümüzdeki Durumu. *7th International Istanbul Textile Conference, Anadolu'ya Doku'N'an Bezler*, BEZCE2016, 21-23 Mart 2016, Sultanahmet-İstanbul, ss. 458-467.
- Arnheim, Rudolf. (1982). *The Power of Center, A Study Of Composition In The Visual Arts*. Londra, İngiltere: California University of California Press, Ltd.
- Başaran, Fatmanur. (1999). Çanakkale İli Biga İlçesindeki Pomak El Dokumaları. *Erdem Dergisi*, Cilt 10, Sayı 28, ss. 49 - 52.
- Başaran, Fatmanur. (2018). Anadolu Geleneksel Bez Dokumacılığından Bazı Örnekler ve Günümüzdeki Durumu. *Arş Dergisi*, Sayı 13, ss. 14 - 25.
- Çelikyay, Sevinç. (2016). *Geçmişten Günümüze Ekose*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı Tekstil ve Moda Tasarımı Programı, İstanbul.
- Eraslan, Işıl ve Atalayer, Günay. (2013). Anadolu'da "Alaca" Üzerine Bir Karşılaştırma. *Akdeniz Sanat Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, ss. 251-263.
- Gombrich, Ernst. (1994). *The Sense of Order: A Study in the Psychology of Decorative Art*. Londra, Birleşik Krallık: Phaidon Press Ltd.
- Grossman, Ellin ve Boykin, Mary Ann. (1988). Perceiving the Grid: Weaving the Tartan Plaid. *Art Education*, May. Vol. 41, No. 3, National Art Education Association, ss. 14-17.
- Gündüz, Lütfiye Gül. (2016). *Anadolu'da Keçi Kılı\ Tiftik Dokumalar ve Ekose Desen Önerilerinin Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Anasanat Dalı, İstanbul.
- Harris, Jennifer (2010). *5000 Years of Textiles*. (5. Baskı), The British Museum Press: Londra
- Hız Kevser ve Oyman Naile Rengin. (2016). Burdur İli Geleneksel Mekikli Dokumaları. *SDÜ ART-E, Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Cilt:9, Sayı: 17, ss. 129-154.
- Kılıç Karatay, Semra. (2017). Şanlıurfa Çülhacılığı ve Günümüzdeki Durumu. *Ulakbilge Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 17, ss. 1781-1794.
- Loranger, David ve Eulanda A. Sanders. (2020). The Ties That Bind: Britain's Use of Scottish Highland Dress. *Clothing and Textiles Research Journal*, sagespub.com/journals-permissions, ss. 1-15.
- Lumdsen, Keith. (2000). Scottish Tartans, An indexing challenge. *The Indexer*, Vol. 22 No. 2, ss. 69-71.
- Oyman Büken, Naile Rengin. (2005). El Dokumacılığının ve El Dokuma Tezgahının Tarihçesi, El Dokuma Tezgâhı Çeşitleri. *Sanat Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 8, ss. 63-84. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2596/33391>, Erişim tarihi: 10.08.2020)
- Oyman, Naile Rengin. (2007). Burdur İli Geleneksel Dokumaları ve Günümüzdeki Durumu. *I. Burdur Sempozyumu*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, ss. 112-122.
- Sezgin, Şerife ve Meydan, Cemal. (1996). Geometrik Kökenli Tekstil Desenlerinin Orijini, Yapısı, İçeriği ve Tarihsel Gelişimi. *Tekstil ve Mühendis Dergisi*, Yıl:10, Ay: Mart-Haziran, ss. 51-52.
- Türktaş, Zühal. (2016). Konya İli Hadim İlçesi'nde Bez Dokumacılığı ve Günümüzde Devam Eden Bir Faaliyet Örneği; Müjgan Akdemir. *7th International Istanbul Textile Conference, Anadolu'ya Doku'N'an Bezler*, BEZCE2016, 21-23 Mart 2016, İstanbul, 235-250.
- Urquhart, Blair. (2000). *Tartans: The illustrated identifier to over 140 Designs*. Londra: Apple Press.
- Wang, Chaoran and Hann, Michael Andrew. (2015). *Checks, grids and tartans, Seul, Kore: The Research Journal of the Costume Culture*, Sayı. 23, No. 5, ss. 922-927.
- Zamor, Hélène. (2014). Indian Heritage in the French Creole-Speaking Caribbean: A Reference to the Madras Material. *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 4 No. 5, ss. 155-161.

- <https://www.greenhousefabrics.com/https%3A//www.greenhousefabrics.com/blog/tartan-vs-plaid-vs-check>, Erişim tarihi: 28.07.2020
- <https://www.scotshistoryonline.co.uk/tartan-history.html>, Erişim tarihi: 28.07.2020
- <https://www.flickr.com/photos/freewaydiva/1891862665/>, Erişim tarihi: 28.07.2020
- https://www.scotsconnection.com/tartan_story/falkirktartan.jpg, Erişim tarihi: 28.07.2020
- <http://www.tartansauthority.com/tartan/the-birth-of-tartan/> Erişim tarihi: 28.07.2020
- <http://www.ligonierhighlandgames.org/2021-scottish-weaving.html>, Erişim tarihi: 28.07.2020
- <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22219,culha.pdf?0>, Erişim tarihi: 10.08.2020
- <https://www.pomaklar.com/t61-pomak-el-dokumalar>, Erişim tarihi: 10.08.2020
- http://pomakkim.blogspot.com/p/blog-page_4611.html, Erişim tarihi: 10.08.2020
- <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/9220>, Erişim tarihi: 10.08.2020
- <https://spacezilotes.wordpress.com/2012/07/17/an-approach-about-keltoi-c-celtic-clothing-1/>, Erişim tarihi: 10.08.2020
- <https://tr.pinterest.com/pin/508766089139628440/>, Erişim tarihi: 10.08.2020
- <http://blog.metmuseum.org/alexandermcqueen/dress-widows-of-culloden-2/>, Erişim tarihi: 11.08.2020
- [http://www.precolombino.cl/en/exposiciones/exposiciones-temporales/fiesta-de-las-imagenes-en-los-andes/que-historias-narraban/sobre-los-inkas/#!prettyPhoto\[galeria\]/1/](http://www.precolombino.cl/en/exposiciones/exposiciones-temporales/fiesta-de-las-imagenes-en-los-andes/que-historias-narraban/sobre-los-inkas/#!prettyPhoto[galeria]/1/), Erişim tarihi: 11.08.2020
- <https://www.flickr.com/photos/98427132@N07/12104522084/in/photostream>, Erişim tarihi: 11.08.2020
- <https://www.gadventures.co.uk/blog/story-behind-maasais-shuka-cloth/>, Erişim tarihi: 11.08.2020
- <https://tr.pinterest.com/pin/155303887222688813/>, Erişim tarihi: 11.08.2020
- <https://thebargainhunterextraordinaire.blogspot.com/2012/10/traditional-scottish-clothing-for-women.html>, Erişim tarihi: 11.08.2020
- <https://sandtique-rare-printsandmaps.com/products/clans-tartans-of-scotland-by-mcian-fraser-lithograph-1988>, Erişim tarihi: 11.08.2020
- <https://i.pining.com/originals/64/3b/b7/643bb76eda3526b67cc17d76d047a0bb.jpg>, Erişim tarihi: 11.08.2020
- [https://en.wikipedia.org/wiki/Madras_\(costume\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Madras_(costume)), Erişim tarihi: 11.08.2020
- <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Sarong&action=edit>, Erişim tarihi: 12.08.2020